

מבט על, גיליון 677, 24 במרס 2015

ממשלה חדשה בישראל – ההימנעות מן הצפוי

עודד ערן

הממשלה החדשה בישראל לא הוקמה עדיין, אולם כלי התקשורת בישראל ובעולם כבר חוזים התנגשות בינה לבין הקהילה הבינלאומית, לרבות ארצות הברית. לנוכח האידיאולוגיה המשותפת לחברי הקואליציה העתידים וגישתם לסכסוך הישראלי-פלסטיני, תחזית זו אינה בלתי סבירה. שלושת הנושאים המרכזיים הבאים ישלטו בסדר היום הבינלאומי של ישראל בשנים הקרובות, ובוודאות עד לעזיבתו של הנשיא אובמה את הבית הלבן בחודש ינואר 2017: הסכסוך הישראלי-פלסטיני, תוכנית הגרעין של איראן, ואי-יציבות נמשכת במזרח התיכון, על השלכותיה לביטחונה של מדינת ישראל.

על אף שראש הממשלה נתניהו נסוג מן ההצהרה, שבה נראה היה כי הוא חוזר בו מהתחייבותו לפתרון שתי המדינות, אין זה סביר כלל, כי הממשלה הבאה תפגין נכונות לנהל משא ומתן על פתרון כולל לסכסוך. אחרי שנודעו תוצאות הבחירות בישראל נתן הנשיא אובמה ביטוי להעדפתו הברורה לפתרון שתי המדינות כשהזכיר את הסוגיה בשיחת הטלפון שלו עם נתניהו, שבה הוא בירך אותו על בחירתו מחדש.¹ הנשיא אובמה הוסיף, כי "עלינו להעריך אילו חלופות אחרות עומדות על הפרק, כדי להבטיח, כי לא נראה את האזור נגרר למצב של כאוס". הצהרה זו העלתה השערות, שלפיהן ארצות הברית שוקלת להציע את אימוצה של החלטה חדשה במועצת הביטחון, שתעסוק בכל סוגיות המפתח בסכסוך הישראלי-פלסטיני, או, לחילופין, פרסום גרסה חדשה של תוכנית קלינטון משנת 2000, שתתבסס על מאמציו של מזכיר המדינה קרי בשנים 2013-2014 להגיע לפתרון. אלה הם רעיונות שכבר נדונו בממשל האמריקאי לנוכח התמוטטות המשא ומתן בהנהגתו של קרי והם שבים ועולים כעת.

בין אם אחד הרעיונות האלה יאומץ ובין אם לאו, הוא לא ישיג את התוצאה המקווה שכן הן ישראל והן הפלסטינים אינם מוכנים בעת הזו לשוב לשולחן המשא ומתן, להסכים על המסגרת ההולמת בעבור שיחות אלה, ובוודאי ששני הצדדים אינם מוכנים, ואף אינם מסוגלים, להגיע להסכמה מרחיקת לכת בכל נושאי הליבה של הסכסוך.

על בסיס הנחה זו, של התנגשות צפויה בין ישראל לבין הקהילה הבינלאומית תוך כישלון להביא לשינוי במצב הקיים, היה על ארצות הברית לבחון יחד עם הממשלה החדשה בישראל תוכנית פעולה, שתכלול שלוש קטגוריות שונות של צעדים בילטרליים, ישראלים ופלסטיניים כלהלן:

1. צעדים מידיים, הכוללים את חידוש העברת כספי המסים הפלסטיניים, הנגבים על ידי ישראל, המשך שיתוף הפעולה הביטחוני, הסכמה לשיקומה של רצועת עזה, הימנעות ישראלית מבנייה בהתנחלויות וכמובן מחוץ לגושי ההתיישבות הגדולים, לצד השהית הפעילות הפלסטינית החד-צדדית, הננקטת נגד ישראל במוסדות בינלאומיים;

2. קיום שיחות בילטרליות ישראליות-פלסטיניות על צעדים שיינקטו בטווחים הקצר והבינוני, כגון האצת הפעילות הכלכלית הפלסטינית בשטח;

3. ניהול דיונים במסלול נפרד על ניסוח נייר עמדה בין ארצות הברית – בשם הקוורטט, ישראל, והפלסטינים. תוכנית פעולה זו, אם תזכה להסכמתם של ישראל והפלסטינים, תוכל להיות מגובה על ידי החלטה של מועצת הביטחון, שתקרא להקמת מדינה פלסטינית בהסכמה כחלק מפתרון שתי המדינות

ההתנגשות בין ישראל לבין ארצות הברית בנושא איראן פרצה עוד בטרם נודעו התוצאות הסופיות של הבחירות בישראל, וקיימת סבירות לכך, כי זו תפגום באופן משמעותי ביחסי שתי המדינות, שנבנו במהלך יותר מחמישים שנה. ראש הממשלה נתניהו הרגיש ביוזעין, גם אם לא במתכוון, את הנשיא אובמה כאשר ביקר בגלוי במליאת הקונגרס את ההסכם שבגינו מנהלת ארצות הברית משא ומתן עם איראן, והוא מתכוון ככל הנראה להמשיך לבטא את ביקורתו באשר להסכם

המתגבש בין הצדדים. על שתי הממשלות לנהל דיונים חשאיים, אם הן עדיין לא החלו בהם, כדי לדון בהתפתחויות אלה ואחרות, כדוגמת הפרות איראניות עתידיות. דיונים אלה לא יסתמו את הגולל על הביקורת הישראלית על הסכם עם איראן, אם יושג, אך הם יסייעו לשמר את שיתוף הפעולה וההבנות בין השתיים. היבטים מסוימים של ההבנות בין הממשל האמריקאי לבין ממשלת ישראל עשויים לחייב חקיקה של הקונגרס, תהליך שיסייע להשיב על כנו את הדפוס הנכון יותר, שלפיו ביטחונה של ישראל לטווח הארוך נתון לדאגתן של שתי המפלגות בבית המחוקקים האמריקאי, כמו גם של הבית הלבן יחד עם הקונגרס.

התפרקותו של המבנה המסורתי של המזרח התיכון מציבה אתגרים חשובים ליציבותה של ישראל בטווח הארוך ככל שהיא פוגעת ביציבותן של המדינות השכנות לה, ומאפשרת לשטחים נרחבים באזור להפוך למולדתן של תנועות אסלאמיות פונדמנטליסטיות, שמטרתן המוצהרת, היא להחליף את רעיון המדינה ברעיון החליפות, שחלף מן העולם. תנועה אסלאמית זו מהווה איום גם בעבור בני ברית אחרים של ארצות הברית באזור זה, וסכנה להרס הסדר הכלכלי העולמי, משום שהיא מסכנת את זרימת האנרגיה מאזור זה של העולם ואף עלולה לגרום לקריסתן של מדינות בעלות עתודות פיננסיות ענקיות. זה המקום שבו שיתוף פעולה אסטרטגי בין ארצות הברית, בעיקר, כמו גם אירופה ושחקנים גלובליים אחרים, מחד, לבין מדינת ישראל, מאידך, הוא חשוב במיוחד. ברור הוא, כי בנסיבות השוררות בעת הזאת ישראל אינה יכולה, ואל לה, להיות חלק מן הקואליציה, המנסה לגרש את דאע"ש. עם זאת, במצב שבו היציבות באזורנו תהיה מאוימת, יהיה על ישראל להפגין מעורבות במאמץ זה. מצב העניינים המתואר כאן תומך בקיום דו-שיח אסטרטגי שוטף, עצמאי ואולי אף מנותק לחלוטין מהסוגיה הישראלית-פלסטינית ומזו האיראנית.

על ראש הממשלה נתניהו יהיה להעמיד את יציבותה של ממשלתו העתידית אל מול הסיכונים הכרוכים בעמידה בהבטחות מתקופת מערכת הבחירות, שניתנו הן על ידי מפלגתו והן על ידי שותפים קואליציוניים אחרים. מומלץ, כי כאשר הקואליציה תנסח את סדר יומה הבינלאומי העתידי של הממשלה, תיכלל בו תוכנית שבה ראש הממשלה יבקש לפגוש את המנהיגות המדינית של שחקני המפתח בזירה הבינלאומית במטרה לקיים דיון כן על הציפיות, המגבלות והאפשרויות, כאשר תחנתו הראשונה תהיה הפעם העיר וושינגטון, אך לא בהכרח בית הקונגרס.

תחנה חשובה, הנזנחת לעיתים קרובות מדי, תצטרך להיות בריסל, עיר הבירה של האיחוד האירופי ושל ברית נאט"ו. לא זו בלבד שהאיחוד האירופי מהווה שותף הסחר הבכיר של ישראל, אלא שהוא מייצג חזית של מדינות, הגדולה מן הסיכום של חבריה. רוחות רעות בנושאים כמו חרמות, סנקציות ואנטישמיות טהורה, מנשבות מכיוונו של מה שאמור להיות העורף התרבותי והכלכלי של ישראל. אירופה מצויה בעת הזאת בחיפוש אחר פתרונות לכמה סוגיות ליבה של זהות, מהות ושל דפוס חדש ביחסיה עם שכניה, ועל ישראל להיות חלק מתהליך זה.

ותחנה חשובה נוספת נמצאת כמובן בשתי ערי הבירה השכנות – עמאן וקהיר.

ⁱ The Huffington Post – March 21, 2015